

Järnkontorets manufakturfond.

tur-

Ursprungligen var järnkontoret endast afsedt för främjande af stångjärnshandeln. Redan vid 1751-1752 års riksdag tillstyrkte emellertid sekreta utskottet, att vissa gröfre järnmanufakturer [såsom t.ex. bultjärn, band- och knippjärn, takplåtar m.m.], hvilka hindrades i sin uppkomst genom trög afsättning, skulle på försök och tills vidare få intagas under järnkontoret, mot att på liknande sätt som för järnet erlades viss afgift per skeppund [efter olika varuslag växlande mellan 1 och 2 daler kopparmynt]; och genom Kungl. bref den 22 september 1752 meddelades detta därpå kontoret till efterrättelse.

Vid påföljande riksdag, 1755-1756, upptogs åter och i större omfattning frågan om järn- och stålmanufakturernas främjande. För detta ändamål tillsattes två så kallade manufakturdirektörer, den ene för gröfre, den andre för finare manufakturer; och efter längre förhandlingar i ämnet under hvilka äfven järnkontoret vid olika tillfällen hörts, aflät sekreta utskottet den 21 oktober 1756 till Kungl. Maj:t ett betänkande i ärendet, som genom Kungl. bref den 31 januari 1757 meddelades järnkontoret till efterrättelse.

De vidtagna anordningarna voro, bland annat, följande:

Stångjärnstillverkare, som tillverkade för olika manufakturer lämpligt ämnesjärn, borde, efter pröfning af tillverkningen och det föreliggande behovet däraf, erhålla en viss premie per skeppund tillverkning, hvilken premie skulle utbetalas af järnkontoret. Skedde ej sådan tillverkning frivilligt, kunde järnverksägare till och med åläggas tillverka lämpliga ämnen. Manufakturdirektörerna skulle därefter kontrollera, att manufakturägarna af dessa ämnen tillverkade manufakturer i tillräcklig omfattning för försäljning inom landet och till utförsel, äfvensom kontrollera tillverkningarnas kvalitet och dylikt. Finge manufakturverksägare ej inom viss tid sälja sina tillverkningar,

skulle emellertid äfven de kunna från banken erhålla lån på desamma, sedan de först låtit vederbörligen uppväga dem och sätta dem i förvar vid vågen; och järnkontoret lofvade nu för sin del att äfven för finare manufakturer - likasom sedan 1752 för gröfre - till banken betala räntan på dessa lån mot en viss afgift, som af manufakturägarne betalades till kontoret.

Vid utförsel af manufakturvaror ur riket skulle vidare exportpremier betalas af järnkontoret ur en för detta ändamål vid detsamma upplagd särskild fond. Till denna fond skulle järnkontoret enligt eget åtagande årligen erlægga dels 30.000 daler kopparmynt, dels dessutom den besparing, som uppkom därigenom, att den ränta, kontoret hade att erlægga till banken för pantsatt stångjärn, numera enligt beslut af sekreta utskottet den 19 juni 1756, nedsattes från 4 procent till 3 procent - en besparing som beräknades årligen uppgå till 35.000 daler kopparmynt. Däremot skulle manufakturkontoret af de medel, som till detsamma inflöto genom en exportafgift af 12 öre silfvermynt, hvilken 1756 lagts på hvarje skeppund svenskt järn, som utfördes i främmande fartyg, till järnkontoret betala så stor summa årligen, som erfordrades såväl till exportpremierna för gröfre järn- och stålmanufakturer, som till de båda manufakturdirektörernas aflöning.

Redan medan dessa beslut voro under förberedelse, hade järnkontorets fullmäktige den 24 mars 1756 bestämt, att särskilda böcker skulle uppläggas öfver de kontorets medel, som härflöto från afgifterna för de under kontoret redan - sedan 1752 - intagna manufakturerna; och särskilda manufakturräkenskaper föreligga alltså för tiden 1756-1842, hvarefter nytt bokföringssätt tillämpades med anledning af stångjärns- och manufakturfondernas sammanslagning.

I samband med manufakturfondens bildande beständes vidare, att manufakturverksägarne skulle genom fullmäktige äga att deltaga i revisionen af räkenskaperna för manufaktur.

medlen. I följd häraf blefvo de i oktober 1757 kallade att sända fullmäktige till deltagande i revisionen af detta års räkenskaper. Särskilda protokoll öfver revisionen af manufakturmedlen förekomma ock för tiden 1757-1763. Efter 1763 skedde revision af manufakturmedlen i samband med den öfriga revisionen.

Likaledes föreligga från och med 1758 några år framåt särskilda "järnkontorets herrar fullmäktiges protokoll i ärenden, som angå järn- och stålmanufakturerna". Med år 1768 upphör emellertid denna särskilda protokollsföring i manufakturärenden.

Järnmanufakturernas intagande i järnkontoret föranledde jämväl en ökning i fullmäktiges antal, i det att enligt Kungl. bref den 10 december 1756 detta på grund häraf skulle ökas till fem. Enligt Kungl. bref af den 27 juli 1762 skulle denna femte fullmäktige väljas af manufakturägare. Nytt reglemente den 21 oktober 1766, utfärdadt på initiativ af ständerna, nedsatte emellertid antalet fullmäktige åter till fyra, som skulle väljas gemensamt af stångjärnsverksägare och manufakturverksägare, två bland vardera gruppen, och lade till den två i kontoret af kammarkollegium och statskontoret gemensamt insatta personer. Men denna nyorganisation varade endast till 1769, då åt bruks societeten öfverläts att själf uppsätta sitt reglemente, hvarvid åter fullmäktiges antal bestämdes till fem, däraf en skulle äga manufakturverk, samtliga valda af bruks societeten.

Om manufakturfondens upphörande såsom särskild fond med år 1842, se ofvan sid. 13. (*här sid 8*)